БИСТИҢ РЕСПУБЛИКА ШИЛЧИИР КЫЗЫЛ ТУК-БИЛЕ ШАҢНАТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үелезилеттинген

1962 ч. ИЮЛЬ 25 СРЕДА № 174 (5271).

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң,

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

Өртээ 2 көп.

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА АЛДАР!

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садып алыышкыннарын көвүдедири, а ол ышкаш 1962 чылдың бирги чартында малдың болгаш куштун баш санын өстүрер дээш автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның социалистиг чарыжының түннелдерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көрген.

Мал ажылының продуктуларының күрүне садып алыышкыннарының планын ажыр күүсетпишаан эът, сүт, дүк болгаш чуургалар бүдүрериниң талазы-биле эң бедик көргүзүглерни алыры дээш, а ол ышкаш колхозтарга база совхозтарга продуктулуг малдың болгаш куштун бүгү хевирлериниң баш санын көвүдедири дээш социалистиг чарышка тиилекчилер кылдыр санаттырганнар болза:

Төп-Кара хөрзүннүг экономиктиг район талазы-биле — КУРСК ОБЛАСТЬ;

Поволжье экономиктиг район талазы-биле — ПЕНЗА ОБЛАСТЬ;

Барыын-Сибирь экономиктиг район талазы-биле — АЛТАЙ КРАЙ;

Чөөн-Сибирь экономиктиг район талазы-биле — ТЫВА АССР;

Ыраккы-Чөөн чүк экономиктиг район талазы-биле — ПРИМОР КРАЙ.

Пенза областка, Алтай болгаш Примор крайларга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл туктарын хевээр арттырар болгаш оларга 10-10 муң рубльдиң акша шаңналын бээр. Курск областка болгаш Тыва АССР-ге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл туктарын тыпсыр болгаш 10-10 муң рубльдиң акша шаңналын бээр.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садып алыышкыннарын көвүдедиринге база колхозтарда, совхозтарда малдың болгаш куштун баш санын өстүрериңге чедип алган чедиишкиннери дээш кайызынга-даа 5 муң рубль хемчээлдиг акша шаңналын тывыскан турар черлер болза:

Төп-Кара хөрзүннүг экономиктиг район талазы-биле — ОРЕЛ ОБЛАСТЬ;

Поволжье экономиктиг район талазы-биле — ВОЛГОГРАД ОБЛАСТЬ;

Ыраккы-Чөөн чүк экономиктиг район талазы-биле — АМУР ОБЛАСТЬ.

Кемерово, Сахалин, Камчатка областарның болгаш Калмык АССР-ниң колхозтарынга база совхозтарынга 1962 чылдың бирги чартында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш белеткээриниң талазы-биле эки ажылын демдеглээн.

Социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээн дээш Төп, Соңгу-Барыын, Волго-Вятск, Урал болгаш Соңгу-Кавказ экономиктиг районнарның автономнуг республикаларынга, крайларынга болгаш областарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл туктарын болгаш акша шаңналдарын тывыспас деп шиитпирлээн.

Ракка удур VIII делегей конгрезинге

Ракка удур VIII делегей конгрезиниң киржикчилеринге байырны Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазаанын мурнундан чедирип тур мен.

Делегей чурттарының хөй нуруузунуң эртемденнериниң төлээзээни ракка удур VIII делегей конгрези база бир эң чугула, харын амгы медицинаның берге айтырыгларының бирээзин чугаалажып көөр ужурлуг.

Ол айтырыгны шиитпирлээринге эртемденнериң болгаш чүгле медиктериң эвес, харын база эртемниң өске-даа адырларының калбак төлээлекчилериниң кады күжениишкиннери болгаш улустар аразының чогаадыкчы кады ажылдажылгазы онза чугула болуп турар.

Совет чазак ССРЭ-ге рак айтырыының талазы-биле эртем шинчилелдерин хөгжүдеринге база кижиниң бо кончуг аар аарын баш удур болдурбас болгаш эмнээр талазы-биле эртемниң бүгү чедиишкиннерин практиктиг ажыглаарынга дыка хөй кичээнгейни көрүндүрүп турар.

Делегей кады ажылдажылгазының онза ужур-дузалыын үнелеп көрбүшаан, Совет чазак болза ракка удур демиселдиң талазы-биле эң улуг эртем-шинчилел ажылдары дээш Каттышкан Нациялар Организациязының өөмүнээзинден делегей шаңналдарын тургузарының инициатору болган. Рак айтырыын шиитпирлээринге шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган кандыг-даа эртемденге азы бөлүк эртемденнерге дээди шаңнал бүгү кижи төрелгетениң улуг хүлээп көөрүшкүнү болгаш өөрүп четтириишкини болур.

Кижиниң чаагай чоруу дээш бо бедик гуманныг болгаш чаагай херекке чедиишкиннерниң шиитпирлиг байдалдарының бирээзи болза эртемденнерниң тайбың тургузукчу күш-ажылы, эртемниң болгаш техниканың улуг ажыдыышкыннарын, ажык хөй материалдыг курлавырларны тайбың соругаларга ажыглаазы болур.

Ракка удур VIII делегей конгрезиниң киржикчилери, эң-не гуманныг профессияның төлээлекчилери эртемденнер — медиктер тайбың дээш демиселге улустарның депшилгелиг төөгүлүг шимчээшкинииниң хажыызынга турбас дээрзинге чигинмейн тур мен, улустарның күзел-соруунуң чайынанчак илергейлээшкини болза чоокта чаа Москвага болуп эрткени чепсегленнишкинни бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрези болган.

Делегейниң чаа дайыны болгаш амгы үениң үргедекчи чепсээн — ядролуг чепсекти ажыглаар чорук кижи төрелгетенге кайы хире дедир эгиттинмес качыгдалдарны чедирип болурул деп чүвени эртемниң кижилеринден өске ким билир боор.

Совет чазак болгаш бүгү совет улус тайбынны быжыглаар болгаш улустар аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы, ооң иштинде медицина талазы-биле делегей кады ажылдажылгазын хөгжүдери-биле болдунар бүгү-ле чүүлдерни кылып турар болгаш кылырдаа.

Ракка удур VIII делегей конгрези, делегейниң бо улуг эртем шуулганы рак аарыгларга удур ажыктыг хемчеглерни тургузарынче угландыр эртемденнерниң чогаадыкчы күжениишкиннерин каттыштырарынга чугула уе-чадаларның бирээзи болур дээрзинге идеген тур мен.

Кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга силериң чаагай ажылыңарга чедиишкинни, силерге бүгү чүректиң ханызындан күзеп тур мен.

Н. ХРУЩЕВ.

1962 чылдың июль 22.

РСФСР-ниң ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

МОСКВА. Июль 24-те (СЭТА). РСФСР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының алдыгы сессиязы бөгүн Кремльдиң Улуг ордузунда ажыттынган.

Эртенгиниң 10 шак. Эштер **Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Д. С. Полянский, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Пономарев, А. Н. Шелепин** олар ложаларга көстүп келирге, депутаттар болгаш аалчылар чылыы-биле ужурашкан.

Республиканың Дээди Совединиң даргазы депутат **В. И. Прохоров** сессия ажыттынган деп чарлаан.

Үнүп чоруткан депутаттарның орнунга ийи сонгулда округтарының талазы-биле сонгуттурган депутаттарның бүрүн эргезин хынаанының түннелдериниң дугайында илеткелди Мандат комиссиязының даргазы депутат **А. С. Трофимов** кылган. Чаа сонгуттурган депутаттарның бүрүн эргелерин хүлээп көөр дугайында доктаалды Дээди Совет хүлээп алган.

Дараазында хүн айтырыгларын чаңгыс үн-биле хүлээп алган:

1. Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш РСФСР-де улус өөредилгезиниң системазын улам ынай хөгжүдер дугайында Хоойлунуң күүселдезиниң чоруп турарының дугайында.

2. РСФСР-ниң адвокатуразының дугайында Дүрүмнүң төлевилели.

3. РСФСР-ниң Кеземче кодекстизинге өскерилгелер болгаш немелделер киирер дугайында Хоойлунуң төлевилели.

4. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаары.

5. РСФСР-ниң Дээди судун сонгууру.

Сессия хүн чурумунуң бирги айтырыын көөрүнче шилчээн. РСФСР-ниң чырыдыышкын министри депутат **Е. И. Афанасенко** илеткел кылган.

СЭКП Кызыл хооркомунуң пленуму

СЭКП Кызыл хооркомунуң V-ки пленуму организастыг айтырыгны чугаалашкан.

Өске ажылче барганын барымдаалаан, пленум **К. Н. Диганы** СЭКП хооркомунуң ийиги секретарының хүлээлгезинден хостаан. Ол пленум **В. Б. Добромысловту** СЭКП-ниң хоорай комитединиң кежигүннериниң составынче киирбишаан, партия хооркомунуң бюро кежигүнүнге болгаш ийиги секретарынга сонгаан. **А. А. Зайцеваның** өске ажылче шилчээнин барымдаалаан, пленум ону партия хооркомунуң секретарының хүлээлгезинден болгаш бюро кежигүнүнден хостаан. СЭКП хооркомунун секретарынга **К. Н. Диига** сонгуткан.

Өске ажылче шилчээнин барымдаалаан, пленум **Г. С. Сабирзяновту** СЭКП хооркомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизинден хостаан. Партия хооркомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизинге **И. А. Ильинни** бадылаан.

А. И. Микоянның Индонезияда чоруп турары

БАНДУНГ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы А. И. Микоян чазагай сеткилдиң аян-чоруун кылып, Индонезияда чоруп турар болгаш ол чурт-биле таныжарын үргүлүлеп турар.

А. И. Микоян министр Прийонога болгаш совет элчин А. И. Михайловка үедип алгаш Джокьякартаже ужудуп үнүпкен.

Совет болгаш индонези туктар-биле шимээн аэродромга А. И. Микоянны Төп Яваның губернаторунуң орлакчызы Суйоноатмо, чедиги шериг округунуң штабының начальниги полковник Панудзу болгаш албаннын өске-даа кижилери уткуп алган. Совет аалчылар Джокьякартаны көрген. Кыска дыштанылга болган соонда А. И. Микоян Бандунгче ужудуп чорупкан.

Бандунгта аэродромга совет аалчыны Барыын Яваның губернатору Машуди, Бандунг хоорайның даргазы П. Кусума, хоорай чагыргазының лужаалдыг кижилери, шериг эрге-чагыргаларының төлээлекчилери уткаан.

Национал хептиг бичии уруглар чечектерден кылган венокту А. И. Микоянга кедирген. Совет Эвилелиниң болгаш Индонезияның гимнерин күүседткен. Ооң дараазында А. И. Микоян хүндүлел таныылының баары-биле эрткен. Ооң соонда совет аалчылар Барыын Ява можунуң губернаторунуң турар черинче чорушкан.

Кежээ Бандунг хоорайның эргечагыргалары болгаш Барыын Яваның губернатору хүндүлелдиг совет аалчыга алдар болдурган хүлээп алышкыны тургускан.

Шагаан-Арыгның Төп № 86 сонгулда округунуң талазы-биле тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединге сонгулда округунуң сонгулда комиссиязының составын бадылаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫГЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда дугайында» түр Дүрүмнүң 37,38 болгаш 39 чүүлдериңе үндезилээш, Шагаан-Арыгның төп № 86 сонгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда округунуң сонгулда комиссиязын ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының болгаш ниитилелдериниң төлээлекчилеринден дараазында составтыг кылдыр бадылаар.

Округ сонгулда комиссиязының даргазынга **Митин** Владимир Александрович — Улуг-Хем районнуң СЭКП район комитединиң партия организациязындан.

Округ сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызынга **Гиро** Александр Антонович — Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединин күүскомунда Коммунистиг партия организациязындан.

Округ сонгулда комиссиязының секретарынга **Балай-оол** Григорий Сергеевич — Улуг-Хем районнуң культура кылдызының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективинден.

Округ сонгулда комиссиязының кежигүннеринге:

Пряхин Анатолий Гаврилович — Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединин күүскомунда профэвилел организациязындан.

Доржу Дарты Сатович — Улуг-Хем районда шагдаанын район салбырының ажылдакчыларының коллективинден.

Бандысын Вера Михайловна — Улуг-Хем районда харылзаанның район конторазының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективинден.

Бондарева Валентина Афанасьевна — ВЛКСМ-ниң Улуг-Хем район организациязындан.

Чусова Мария Наумовна — Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг автоажыл-агый черинин ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективинден.

Прудников Сергей Фомич — Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг үлетшүр комбинадының Коммунистиг партия организациязындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай,
1962 чылдың июль 23.

Кызыл тукту салбас бис

Мал чеминиң белеткелинин талазы-биле партияның Улуг-Хем райкомунун болгаш райкүүскомунун ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун эрткен ажыл-агый чылында бистиң «Куш-ажылдың хостуу» колхоз алган. Ам ол Кызыл тук Серлиг-Дөңде бистиң № 2 бригаданың турлаан каастап турар. Бо хүннерде ону өске ажыл-агыйларга бербес дээш бистиң бригаданың сигенчилери сорук кирген ажылдап турар.

Колхозтуң сиген кезер бригадалары бо ажыл-агый чылында сиген кезилдезинге чүгле машина, чепсекхерекселин, кижи күжүн шыңгыы белеткээринден анрыда, сигенниң дүжүдүн бедидер талазы-биле көскү хемчеглерни ап чоруткан. Бистиң бригадавыс бо кезип алган черлеривисти кышкы үеде чайындылаазын. 100 ажыг гектар черни чазын Торгалыг хемниң суун чайып тургаш, кескиже чедир суггарып келген. Ол аргалар биске бо хүннерде улуг үретүннелдиг болуп, сиген кезер черлерниң сигени мурнундагы чылдардан дыка ылгалдыг терең сиген-биле шыптынган.

Колхоз бо чылын шиитизи-биле 17 муң центнер сигенни белеткээр. Ол планны чүгле бистиң Кожай бригадазы безин ажыр күүседиптер аргалыг болуп турар. Сөөлгү хүннерге чедир бригада 560 ажыг центнер сигенни кезип сараатгаан. Ол баштайгы хүннерниң чедиишкиннери бригаданың сигенчилериниң ол талазы-биле улуг ажыл-ишчи чоруун хереченлеп турар.

Бригадада ийи сиген бөлер звено бар. Оларның аразында калбарган социалистиг чарышка Сат Доржунуң удуртканы звено амдызында тергиидеп турар. Бис колдуунда холбиле сараатгаар арганы ажыглаарындан уштунмайн турзувусса-даа Кара-оол Күдерек, Хүреддей Сендажы олар ышкаш хүнде ийилзэн 90 центнерни сараатгаар нормазын 108 центнер чедирип, шалып ажылдап турар мурнакчыларның кызымаккай күш-ажылының ачызында сиген ажаан алышкыны чедимчелиг чоруп келген. Ол-ла мурнакчы звенода аът дырбаажы-биле сиген бөлдүрүп турар Чечек-оол Кыргыс, Александр Ховалыг оларның улугнормазын үргүлүү ажыр күүседип келгенин демдеглезе чогуур. Ол ышкаш көрээн салыкчылары Сүңүреш Балды, Попов Ховалыг, Роза Ховалыг хүн нормазын үргүлүү 150—170 хуу чедирип келгеннер.

Өске бир сиген бөлер звенону чылдың-на сиген ажылынга идепкейлиг киржип келген Х. Сунгароол удуртуп турар. Ол звенода ажыл база-ла хайныышкыныг. Ында аът дырбаажы-биле хүнде 5 гектар сиген бөлдүрер нормазын Николай Ховалыг биле Уйнук-оол Ховалыг олар 6—7,5 гектар чедирип, чүткүдүг ажылдап келген.

Аът машиназы-биле сиген кестирип туралардан Дырыш Кызыл-оол, Шалык Эрес-оол болгаш Кара-оол Чунарев хүнде 3,5 гектарны кестирер нормазын 4—5 гектар чедирип, ол талазы-биле тиилекчилер болуп турар.

Бригадавыс турлаан бо чылын сигенчилерге тодарымчалыг кылдыр дерип тургускан бис. Солуннарны, журналдарны үргүлүү номчуп, агитхүүдүстарны үргүлүү үндүрүп, аңаа ажыл-ишчи тиилелгелеривисти үргүлүү чырыдып келген бис. Колхоз баштаар чери аъш-чем-биле бригаданың сигенчилерин четчир кылдыр хандырып келген.

Мал чеминиң белеткелинин талазы-биле чаалап алган Кызыл тугувусту бо чылын база бистиң колхозка хевээр арттырар деп соругланы мурнувуста салып алган ажылдап турар бис.

Т. САНЧЫ,
бригадир.

Чурукта: Саша Ховалыг биле Чечек-оол Кыргыстың сиген бөлдүрүп турары.

АРХАНГЕЛЬСКИГЕ ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Эш Н. С. Хрущевтуң чоруп турарының дугайында

АРХАНГЕЛЬСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Соңгу Флотка чораан соонда июль 23-те Архангельскиде чеде берген. Н. С. Хрущев-биле кады ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Д. Ф. Устинов, Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелелиниң начальниги армия генералы А. А. Епишев келгеннер.

Н. С. Хрущев хоорай-биле, чурттагга болгаш культура-амыдырал тудуу-биле танышкан. Сөөлгү беш чылдарның дургузунда Архангельскиде 15 муң хире өг-бүделер чаа квартираларны алган. Чоокта чаа бажың тудуунуң бирги комбинады ажыглалга киргең. Ам чылда 35 муң дөрбелчин метр чурттагга шөлү кылыр күчүлүг улуг панель бажыңнарны бүдүрер талазы-биле ындыг ийиги бүдүрүлгени тудуп турар.

Орукка чоруп турда муң-муң чурттакчылар Н. С. Хрущевка чүректиң ханызындан байырын чедирип турганнар.

Ооң дараазында Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Соңгу чүктүң ыяш үлетшүрүнүң база бир эң улуг бүдүрүлгези—ыяш дилер болгаш ажылдап кылыр В. И. Ленин аттыг комбинатка чораан.

Совет чазактың баштыңы цехтерге барып, тудуг ыяжын дилериниң чорудулгазы-биле танышкан. Комбинаттың директору инженер П. Н. Суслонов таймылбырлап турган.

— Бистиң комбинат бо чылын 500 муң хире кубометр тудуг ыяжын дилер болгаш 280 муң кубометр дициг материалдарын, ооң иштинде даштыкы чурттарже чорудар 160 муң кубометр продукцияны ажылдап кылыр ужурлуг—деп, ол чугаалаан.

Комбинат чыл бүрүде бедик бүдүрүкчүлүг чаа механизмнерни ап турар дээрзин эш Суслонов дыңнаткан. Тудуг ыяжын дилер станокту заводтуң чаартыкчылары эртемниң ажылдакчылары-биле кады ажылдажылганы чорудуп турган тургускан. Ам Архангельск улус ажыл-агый Чөвүлелиниң бүдүрүлгелеринде ындыг эгрегаттарны массалыы-биле бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алган.

Ам бо үеде Соңгу чүктүң эртемшинчилел институттарының ажылдакчылары ыяш дилерине хол-биле кылыр ажылды шуут чок болдурар болгаш тудуг ыяжын алырын көвүдедир арганы берип турар заводавтоматтың төлевилелин ажылдап кылып турар дээрзин директор дыңнаткан.

Н. С. Хрущев Архангельск улус ажыл-агый Чөвүлелиниң Соломбальскиде механиктиг заводунга белеткээн ыяш сөөртүр чаа машинаны көрген. Ук машина дилиг материалдарын сөөртүрүнге кончуг таарымчалыг болгаш чурттуң дыка хөй экономиктиг районнарында ону чедиишкинниг ажыглап турар.

Завод шөлүнге хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Митингиге киришкеннер Н. С. Хрущев индирге үнүп көөрге ону чылыы-биле уткаан.

Комбинаттың партком секретары А. В. Ларионов митингини ажыткан.

Бир дугаарында рамщиктериң мурнакчы бригадазының удуртукчузу слесарь В. Н. Скворцов чүве чугаалаан.

— Бистиң комбинаттың коллективи бүдүрүлге планын болгаш чеди чылдың дөрткү чылының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар—деп, ол чугаалаан. Бирги чартык чылда планнан ажыр 523 муң рубльдиң продукциязын ажылдап үндүрген, ооң иштинде даштыкы чурттарже чорудар 14 муң кубометр дилиг материалдары бар.

—Чепсегленнишкинни бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрезиниң соонда дораанга Силер биске чедип келдиңер, Никита Сергеевич—деп, оратор үргүлчүлеп чугаалаан. Бис конгресстиң ажылын кичээнгейлии-биле хайгаарап, Силериң чайынанчак чугааларның сөс бүрүзүн боданып, бодувуска чаңгыс түннелди кылган, улам дээре ажылдаар деп шиитпирлээн бис, чүге дээрге бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаары—чер кырынга тайбыңның магадылалы-дыр.

Бистиң күрүнениң идепкейлиг даштыкы политиказын эки билип турар бис. Од политиканы эң изиибиле деткип турар бис. Чурттуң экономиказын хөгжүдеринче, совет кижилериниң амыдырал деңнелин бедиреринче, чырыткылыг келир үени—коммунизмни тургузарынче угландырган партияның болгаш Совет чазактың бүгү хемчеглерин чүүлдүзүнүп хүлээп ап турар бис.

Комбинаттың база бир эки ажылдакчызы Валентина Мартыновага сөс берген. Ооң чугаалааны болза:

— Бистиң комсомолчу-аныяктар коллектививис: комбинаттың бүгү оолдары болгаш кыстары эрес-маадырлыг ажыдап, дашкаар үндүрер дилиг материалдарын болгаш өскедаа продукцияны бүдүрер талазы-биле планныг онаалдаларны ажыр күүсединип турар. Бистиң бүдүрүлгениң 500 хире оолдары болгаш кыстары ам өөренип турар. Мен чоокта чаа бышкан билигниг аттестадын алган болгаш институттуң кежээки салбырынга кирери-биле белеткенип турар мен.

Хоочун салгадың эстафетазын алдарлыы-биле тудуп, партияның XXII съездиниң шиитпирлерин күүседири-биле күштерни болгаш энергияны харамнанмас, Төрээн чуртка, коммунизмниң херээнге шынчы бараан болурувусту төрээн Коммунистиг партияга, ооң ленинчи Төп Комитединге, Никита Сергеевич Силерге бүзүредип тур бис.

Ооң дараазында чүве чугаалаан СЭКП Архангельск обкомунуң бирги секретары К. А. Новиков областың экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезиниң дугайын чугаалаан, партияның XXII съездиниң совет улустуң мурнунга салган соругаларын Соңгу чүктүң бүгү ажылчы чоннарынга күзээн.

СЭКП-ниң XXII СЪЕЗДИЗИНИҢ АЙЫТКАНЫ ӨНДҮР-УЛУГ ПЛАННАРНЫ СОВЕТ УЛУС АМЫДЫРАЛГА ЧЕДИИШКИННИГ БОТТАНДЫРЫП ТУРАР

ПЛАН АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйы баштайгы чартык чылда

СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, Россия Федерациязының ажылчы чоннары 1962 чылдың бирги чартык чылында улус ажыл-агыйын, культураның бүгү адырларын база чонуң чаагай байдалын кедүрер талазы-биле чаа-чаа чедиишкинчерни чедип алган дең. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика эргелелиниң дыңнадымында чугаалап турар. РСФСР-ниң үлетпүрү ниити продукция бүдүрелиниң планын 103 хуу күүсеткен, ол болза 1961 чылдың бирги чартык чылында үлетпүр бүдүрүлгелиниң хемчээлинден 9 хуу ажып турары ол.

1962 чылдың бирги чартык чылында аар үлетпүрүң хөй чүгүла хевирлериниң продукциязын: канны, прокатты, кобальтыны, никельди, коргулчуунуу, цинкти, демир рудазын болгаш өнүг металлдар рудазын, хөмүр даштыг, нефтини, газты, бензинни, электри энергиязын, бүс кочалдарын, гидравликтиг улуг турбиналарны, нефть аппаратураларын, приборларны, демир кезер станоктарны болгаш өске-даа машиналарны бүдүрелиниң база казып алырының планы ажыр күүсеттинген. Пөстерни, ук аймаан, иштики болгаш даштыкы хептерни, хем идиктерни, шахтарны, телевизорларны, соодукчуларны, доозун сорудукчуларын, мал болгаш үнүш үстерни, консерваларны, кондитер кылыгларын бүдүрелиниң болгаш балык тударының планы база ажыр күүсеттинген.

1961 чылдың бирги чартык чылы-биле денизэрге дараазында чүүлдерни бүдүрери өскен болзаза, шөй эзилдиреринің, кан хоолайларны, мотор одалгаларын, синтетиктиг аммиакты, бүс турбиналарын, улуг электри машиналарын, электровакуум приборларын, химиктиг дериглерни, тракторларны, чадаг-тергелерни болгаш мото-чадаг-тергелерни, хеп чүүр машиналарны, шаниволарны болгаш роңдарны, бажың иштинин херекселдерин бүдүрелиниң планы чедир күүсеттинмээн.

Бирги чартык чылда эртем-шинчилел институттары, төлевилелконструктор организациялары болгаш үлетпүрүң хөй чүгүла хевирлериниң продукциязын: канны, прокатты, кобальтыны, никельди, коргулчуунуу, цинкти, демир рудазын болгаш өнүг металлдар рудазын, хөмүр даштыг, нефтини, газты, бензинни, электри энергиязын, бүс кочалдарын, гидравликтиг улуг турбиналарны, нефть аппаратураларын, приборларны, демир кезер станоктарны болгаш өске-даа машиналарны бүдүрелиниң база казып алырының планы ажыр күүсеттинген. Пөстерни, ук аймаан, иштики болгаш даштыкы хептерни, хем идиктерни, шахтарны, телевизорларны, соодукчуларны, доозун сорудукчуларын, мал болгаш үнүш үстерни, консерваларны, кондитер кылыгларын бүдүрелиниң болгаш балык тударының планы база ажыр күүсеттинген.

Тарылга шелдериниң тургузуу экижээн. Тараа-бобы культураларның, кукурузаның, мал чеминге чигир свёклазының, чочак-тарааның, мал чеми бобыларның тарылгазы калбарган болгаш суланың база өзт-сигенниң тарылгазы эвээжээн.

Колхоэтарда болгаш совхоэтарда мыйыстыг бода малдың баш саны 1961 чылдың июль 1-биле денизэрге 2,9 миллион башка, оон иштинде инектерни — 1,1 миллион, хавааның бадı санын — 1,7 миллион, хойларның болгаш өшкүлерниң-биле 1,4 миллион база куштарның —9,5 башка көвүдээн.

Колхоэтарда болгаш совхоэтарда мал ажылының кол продуктуларын бүдүрери 1961 чылдың ол-ла үезинбиле денизэрге мынчаар өскен: эттии — 16 хуу, сүттүү — 7 хуу, чүүргаларның — 14 хуу.

РСФСР-ниң кадаа ажыл-агыйы хөй санныг чаа машиналарны, дериглелерни болгаш транспорт херекселдерни алган. Минералдыг чемиишчидилгелер эрткен чылдың бирги чартык чылынга бодаарга бо чылын 16 хуу хөй алдынган.

РСФСР-ниң денискээринде турар демир оруктар чүүк сөөртүүнүң планын 100,6 хуу күүсеткен.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйынга кол фондуларны 1961 чылдың баштайгы чартык чылынга бодаарга 30 хуу хөйүү ажыглалга киирген. Күрүне планын ёзугаар төлевизээн акша-херегнигнин күсели-биле капитал салымнарның 8,7 миллиард рубль болган азы 1961 чылдың бирги чартык чылынга бодаарга 6 хуу хөй болган. Оон-биле кады капитал салышкынының чартык чыл планы 92 хуу күүсеттинген.

Эрткен чылдың бирги чартык чылы-биле денизэрге, РСФСР-ниң улус ажыл-агыйында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны 1 миллион 800 мун кижиге көвүдээн. Күрүне планын ёзугаар төлевидеттинген акша-херегнигнин күсели-биле бо чылдың баштайгы чартында чуртталга бажыңнарының ниити шелү 13 миллион дөрбелчин метрни азы 320 мун чаагайжыды туттунган квартираларны ажыглалга киирген, ол болза эрткен чылдың бирги чартык чылында ажыглалга кииргенинден 24 хуу хөй болуп турар. Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы 25 миллиард рубль болган болгаш денгештирер ертектер ёзугаар 1961 чылдың бирги чартык чылынга денизэрге барык 7 хуу көвүдээн, оон иштинде кадаа черлерде садыглажышкынны боттандырып турар хереглел кооперациязының бараан саарылгазы 9 хуу көвүдээн.

Культураның, чонга эмнелге дузаламчызын эжижидерининг талазыбиле улам ынай чедиишкиннер чедип алдынган.

РСФСР-ниң чуртталгы чону баштайгы чартык чылда 800 мун кижиге көвүдээн болгаш 1962 чылдың июль 1-де 123 миллион хире кижи болган, оон иштинде хоорай чону— 69 миллион кижи болган.

(СЭТА).

1962 чылдың бирги чартыында республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдөриниң күрүне планының күүселдезиниң түннелдериниң дугайында

Республиканың Статистика эргелелиниң

Д Ы Н Н А Д Ы Ы

СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан. Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары үе совет улусбиле кады чеди чыл планының дөртку чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш, 1962 чылдың бирги чартында республиканың ажыл-агый тургузуушкунуга эдээн чедиишкиннерни чедип алган.

1962 чылдың бирги чартыында ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң күрүне планын республиканың үлетпүрү 108 хуу күүсеткен. 1961 чылдың бирги чартыы-биле денизэрге республиканың үлетпүрү ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң планын бирги чартык чылда 111 хуурга күүсеткен, эрткен чылдың бирги чартыы-биле денизэрге ниити продукция бүдүрүп үндүрери 14 хуурга өскен.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң планының болгаш оон өзүлдезиниң күүселдези моон аланда сан-түнер-биле көргүстүнер:

Бүдүрүлгелер	1962 чылдың I чартында план күүселдезиниң хуузу	1962 чылдың I чартыын 1961 чылдың бирги чартыы-биле денизэрге хуу-биле
Красноярскиниң улус ажыл-агый чөвүлелиниң даг-руда комбинадының бүдүрүлгелери — ниитизи-биле	104	135
Оон иштинден: «Тыва кобальт» руда эргелели	112	98
«Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң дузалаар бүдүрүлгелер комбинады	102	170
Элегес шахта эргелели	103	117
Кызылдың электростанциязы	111	155
Чурт үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелери — ниитизи-биле	106	104
Оон иштинде: алгы-кеш пимокат заводу	111	107
Дзаранылга комбинады	118	117
Райулетпүр комбикаттары:		
Шагаан-Арыгның	105	102
Туранның	105	104
Сарыг-Сепкиң	105	105
Чалаананың	108	108
Бай-Хаактың	110	117
Тожунун	111	108
Шуурмактың	91	89
Кызыл хоорайның үлетпүр комбинады	97	96
Эзт, сүт болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелери — ниитизи-биле	113	119
Оон иштинде: колбаса фабриказы	112	126
Хоорайның сүт заводу	148	160
Хлеб заводу	105	111
Пиво заводу	100,1	97
Кызылдың типографиязы	117	118
Тараа продуктулар эргелелиниң бүдүрүлгелери—ниитизи-биле	121	124
Оон иштинде: Кызылдың дөрбези	128	135
Хоорайның коммунал бүдүрүлгелери	180	208
Ыяш ажыл-агый эргелелиниң бүдүрүлгелери — ниитизи-биле	100	115
Оон иштинде: Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы	97	114
Автосептелге заводу	101	107

Ниити продукция бүдүрүлгелиниң планы ниитизи-биле ажыр күүсеттинген-даа болза, Шуурмактың райүлетпүр комбинады, Кызыл хоорайның үлетпүр комбинады болгаш Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы чартык чылдың планын күүселип шыдаваан.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери электроэнергия бүдүрүлгелиниң, тудуг ыяжы сөөртүүнүң, хем болгаш кидис идиктер, дзаранылга кылыгларының, эт, колбаса кылыгларының, сарыг, чалаң сүт продуктуларының, дагган, хлеб болгаш хлеб-булка кылыгларының, кондитер кылыгларының, пиво, ижер дус болгаш мебель бүдүрүлгелиниң чартык чылда планын ажыр күүсеткеннер.

1962 чылдың бирги чартыында продукциязын моон аланда эң кол хевирлерин бүдүрүп үндүрген:

Продукциязының аттары	1962 чылдың I чартында бүдүргени	1962 чылдың I чартыын 1961 чылдың I чартыы-биле денизэрге хуу-биле
Электроэнергия—мун киловатт-шак	10357	141
Хөмүр даш—мун тонна	86	130
Туубу—мун кезек	3101	74
Чугай—тонна	2226	111
Дилген ыяш материалдары—мун кубометр	42	93
Тудуг ыяжының сөөртүлгези—мун кубометр	93	123
Эптээр демир бетон конструкциялар—кубометр	1374	134
Хем идиктер—мун эш	19	99,3
Кидис идиктер—мун эш	29	103
Дзаранылга кылыгларының—мун рубль	259	104
Мебель—мун рубль	296	137
Эт бирги категориязының баш луглары-биле кады—тонна	719	130
Колбаса кылыгларының—тонна	275	102
Мал саржа—тонна	142	161
Чалаң сүт продуктуларының—тонна	3270	118
Дагган—тонна	6551	118
Хлеб болгаш хлеб-булка кылыгларының—тонна	3243	105
Кондитер кылыгларының—тонна	229	106
Пиво—мун декалитр	91	90
Эзиртпес сускуннар—мун декалитр	68	99
Ижер дус—тонна	1658	179

1962 чылдың бирги чартыында эрткен чылдың ол-ла үези-биле денизэрге электроэнергияны 3016 мун киловатт-шакты, хөмүр даштың 20 мун тоннаны, чугайны 216 тоннаны, тудуг ыяжын 17 мун кубометрни, эптээр демир-бетон конструкцияларны 351 кубометрни, кидис идиктерни 819 эшти, дзаранылга кылыгларын 9 мун рубльге, эттиң 164 тоннаны, колбаса кылыгларын 6 тоннаны, мал саржаан 54 тоннаны, чалаң сүт продуктуларын 494 тоннаны, дагганы 1024 тоннаны, хлеб болгаш хлеб-булка кылыгларын (хереглекчилер кооперациязының санаваска) 147 тоннаны, кондитер кылыгларын 13 тоннаны, мебельди 79 мун рубльге, ижер дусту 731 тоннаны хөйнү бүдүрүп үндүргеп.

Бүш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле чартык чыл планын республиканың үлетпүрү 108 хуу күүсеткен, оон иштинде чөр-чөр Советтериниң бүдүрүлгелерин 106 хуу күүсеткен.

Эрткен чылдың ол-ла үези-биле денизэрге үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 14 хуу өскен, оон иштинде чөр-чөр Советтериниң бүдүрүлгелериниг 13 хуу өскен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң ниити өзүлдези-биле чергелештир үлетпүр бүдүрүлгелериниң чамдыктары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринің планын күүсетпээн. Оларга Кызыл хоорайның үлетпүр комбинады, Шагаан-Арыгның, Туранның, Сарыг-Сепкиң, Бай-Хаактың болгаш Шуурмактың райүлетпүр комбинаттары, пиво заводу хамаарыжыр.

II.

Баштайгы медээлер ёзугаар алырга 1962 чылдың дүжүдүнге тарылга шелдери ажыл-агыйларның бүгү категорияларынга хамаарыштыр 355 га мун болуп турар болгаш 1961 чыл-биле денизэрге 15 хуу калбарган.

Колхоэтарга болгаш совхоэтарга тараа культураларының тарылга шелдери 1961 чыл-биле денизэрге 49 мун гага азы 24 хуурга улгатказ.

Кукурузаның тарылга шелдери колхоэтарга болгаш совхоэтарга 1961 чыл-биле денизэрге 69 хуу улгатказ.

1962 чылдың бирги чартыында колхоэтарның болгаш совхоэтарның машиналары-биле аңгыс андарылгаынче шилчидерге 508 мун гектарга деңнежир ажылдарны күүсеткен азы 1961 чылдың бирги чартыындан 31 мун гектар хөй болган.

1962 чылдың июль 1-де 1961 чылдың июль 1-дези-биле деңнээрге колхоэтарга болгаш совхоэтарга ниити бода малдың баш саны 8 хуу өскен, инектерниң—13 хуу, хавааның — 44 хуу, хой, өшкүнүң— 5 хуу өскен.

1962 чылдың бирги чартыында колхоэтарга болгаш совхоэтарга дүктү 1961 чылдың бирги чартыындаазындан 19 хуу хөйнү кыргып алган.

Республика чартык чылда сүт садып алырының планын 107 хуу, эттиниң—115 хуу, дүктүүн—115 хуу күүсеткен.

Эрткен чылдың бирги чартыы-биле денизэрге мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының өзүлдези мынчыг: сүт талазы-биле 40 хуу, эттиң—8 хуу, дүк талазыбиле 16 хуу.

III.

1962 чылдың бирги чартыының Күрүне планында тускайлаттынган херегнигнерни күсели-биле капитал салышкынчыннарның хемчээли республикага 1961 чылдың бирги чартыыбиле денизэрге ниитизи-биле 50 хуу өскен, а тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 42 хуу өскен.

Оон аңгыда, төпчүттүнмээн херегнигнерниң күсели-биле дыка улуг хемчээлдиг капитал салышкынчыннар шингээттинген болгаш тудуг-монтаж ажыдары чоруттунган.

Колхоэтарга дыка улуг хемчээлдиг капитал салышкынчыннар боттанган.

Аңгы-аңгы министерстволарның болгаш адырларның күүседип турар тудуг-монтаж ажылдары болгаш капитал салышкынчыннарның өзүлдези моон аланда сан-түнер-биле көргүстүнер:

	1962 чылдың бирги чартыын 1961 чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге хуу-биле	
	Капитал салышкынчыннар ниитизи-биле	Тудуг-монтаж ажылдары
Даг-руда комбинадының бүдүрүлгелери болгаш организациялары	139	143
Чөр-чөр Советтериниң бүдүрүлгелери болгаш организациялары	147	140
Өске министерстволарның болгаш адырларның бүдүрүлгелери база организациялары	178	138

Элегес шахта эргелели, «Тыва тудуг» трези, республиканың совхоэтары, «Сельхозтехника» каттыжышкыны, чазагаар оруктар эргелели болгаш ыяш ажыл-агый эргелели капитал салышкынчыннарның болгаш тудуг-монтаж ажылдарының чартык чылда планын күүсеткеннер.

Чурттагга тудуунга күрүненин капитал салышкынчыннары 1962 чылдың бирги чартыында республиканга ниитизи-биле 1961 чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге 14 хуу өскен.

Бо чылдың эрткен алды айларында 13 мун дөрбелчин метр чурттагга шелдерин ажыглалга киирген.

Керээ-дугуржулга ёзугаар ажылдарның планының күүселдези 1962 чылдың бирги чартыында республиканга ниитизи-биле 84 хуу болган. Керээ-дугуржулга ёзугаар ажылдарның хемчээли бирги чартык чылда эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге 78 хуу өскен.

Аңгы-аңгы тудуг организацияларында керээ-дугуржулга ёзугаар ажылдарның планының күүселдези моон аланда сан-түнер-биле көргүстүнер:

Организациялар	1962 чылдың I чартында план күүселдезиниң хуузу	1962 чылдың I чартыын 1961 чылдың I чартыы-биле деңнээрге хуу-биле
«Тыва даг-дугу» тудуг эргелели	101	198
«Тывакобальт» тудуг эргелели	98	—
«Тыва тудуг» трези	82	105
Орук тудуг эргелели	82	105
Тыва сүт тудуунуң тудуг-монтаж эргелели	67	126
«Сельэлектро» тудуунуң тудуг-монтаж эргелели	95	105
«Кедзе тудугнуң» тудуг-монтаж эргелели	42	—
«Коммунтудуг» тудуг-монтаж эргелели	111	173
Орук-тудуг эргелели	82	105

IV.

Совет садыгның улам бурунгаар хегжээнинин болгаш нурттакчы чоннуң садып алыр аргалыының өзүлдезинин түнелиниде 1962 чылдың бирги чартыында үүрмектеп садар барааннар талазы-биле план 104 хуу, хөй-ниити чемгерилгезинин талазы-биле план 108 хуу күүсеттингеп. 1962 чылдың январь, июнь айларының дургузунда чурттакчы чонга барааннарны 1961 чылдың ол-ла үезиниизиниен 3820 рубльге хөйнү сатказ.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазының ниити хемчээли 1962 чылдың эрткен алды айларында 31 миллион рубль болган болгаш эрткен чыл-биле деңнээрге 14 хуу өскен.

1962 чылдың бирги чартыында үүрмектеп садар барааннарның доктаттынган планын кол-кол садыг организациялары моон аланда хемчээлдерге күүсетпилээн:

Организациялар	1962 чылдың I чартында план күүселдезиниң хуузу	1962 чылдың I чартыын 1961 чылдың I чартыы-биле деңнээрге хуу-биле
Респотребсоюз	104	114
Продснаб	104	131

Тыва АССР-ниң Статистика эргелели.

КОМСОМОЛЧУ БАШКЫ

Чөөн-Хемчик районнуң Бора-Тайга сес чыл школазының башкызы Зоя Кенденовна Монгуш Кызылдың башкы училищезин 1958 чылда доозкан. Ол, дөрт чылдың дургузунда бирги классчылар-биле ажылдап келген. Ам бодунуң ажылынга мергежин бергелерни ажыш эртеринге шыдамыккай башкыларның бирээзи апарган.

Бирги классчылар-биле бодунуң канчаар ажылдап турганының дугайын ол мынчаар чугаалап олурар:

— Өөредилге чылы эгелээнде баштайгы кичээлдер үезинде чамдык уругларны көргеш, кижиниң сеткил-сагыжы чаягаар-ла өөрүп, боларның-биле ажылдаары черле чиитир деп бодап кээр, чамдыктарын көргеш, боларның-биле ажылдаары бөге-де-дир кылдыр бодаттына бээр. Класта бичии уруглар хөй, оларның аажы-чаңы, сайгыралы, сонуургалы аңгы-аңгы болур. Чамдыктары кичээлдээринге улуг сонуургалыг, чамдыктары төрүк, чассыг, түвени дөрт адап албас болгулаар.

Чассыг уругларны бижикке өөредири онза берге. Чамдык уруглар 3—4 харлыында сестер болгаш домактарны четче, шын адап тургаш, а 4—5—6 хар үезинде чассаш, сестерни енединн-не шын эвес, чассыдыр адаар. Ол хевээр-ле чугаазы чассыг кылдыр өөреги бээр. Ынчангаш сестерни шын адаттырар дээш оларның-биле шыңгыы ажылдаары негеттинер. Оларга сестерни слоглар ёзугаар адаттырар, номчуттурар.

Зоя Кенденовна чассыг чугаалыг уруглар-биле куженнишкинниг ажылдап келгенинин түпелиниде, ыңдыглар аңаа чугаалыг уруглардан дудах чок кылдыр номчуп, сестерни шын адап турар апарган. Аныяк комсомолчу башкы ада-иелер-биле быжыг харылзаны тургускан. Олар кичээлдерге үргүлчү олуржуп, аргасүмеин ап турарлар. Ол болу өөреникчилерниң чуртап турар жыңгыларынга үргүлчү барып, оларның кандыг чуртап, кичээлден турарын ыңнап турар.

Эге класстарның өөреникчилеринге көргүзүг материалын ажыглаарынче улуг кичээнгейин салган. Тыва, орус дылдарны, санны боду башкылап турар. Ол, кичээлге көргүзүг материалы чокка кирбес.

Бо эрткен өөредилге чылында оон башкылап турганы үжен алды 1-ги классчылар дараазының класынче шупту шилчээн.

М. ХЕЙМЕР-ООЛ.

Кымнар киришкенил?

Школавы чаа өөредилге чылынга белетизэринге түгле башкылар, школа ажылчыннары эвес, харын хөйнити идепкейлиг киржир болза, школаның тудуг, септелгелери дүрген доостур үжүрлүг. Бо чугула соруглганы боттандырарынга «Межегей» совхозтуң дирекциязы ында сес чыл школазынга эки дузалап келген. Септелгеге киржир элээн ажылчыннарны болгаш машинаны, чепсек-херекселди совхоз хандырган.

Амгы үеде школа септелгези дооступ турар: школаның иштин штукатурлаан, чугайлаан, чазанылга мастерскаязы эки дериттинген, токпак ыяш школа чанында дүжүрүтүнген.

Т. ТАЖИ-САМБУУ.

«Тыва даг-дугу» комбинат тудуунда Даг-дугу арыглаар фабриканың тудуу комбинатта эң кол объект болур. Фабрика тудуунун бетонныаар ажылдарын В. Ф. Кенофонтов удуртказ бригада чедиишкинниг күүседип турар.

Чурукта: бригаданың кежигүнү, дуржулгалыг бетонныакчы, бүдүрүгенин мурнакчызы Николай Смелов. Фото В. Чапайкинниң.

Бок үнүштерни аштаан

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң ногаа ажаакчызы херээженнер бирги хөвү бригадазының 6 гектар чигир свёклазының бок үнүштерни шеф-биле арыглаш аштаан. Бок үнүштер арыгдаарынга Кызыл-уруг, Монгул-оол, Кара-кыс, Шагдыр олар кончуг кыскыган ажылдаанар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Хөй угларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Сес угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Золотых** Агафья Гавриловна— Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Алды угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Аева** Полина Андреевна — Кызыл хоорайда школа интернатты ажылчыны.

2. **Давалай** Ханынай Селиновна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

3. **Ондар-оол** Галина Сурукуевна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Беш угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Баезын** Нина Шойдановна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

2. **Идам** Сеенбал Ижиевна — Кызыл хоорайның «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчузу.

3. **Куулар** Оржума Өкпен-ооловна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

4. **Кривцова** Вера Павловна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

5. **Монгуш** Чудур Омуйгановна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

6. **Чалчак** Панжир Одумовна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

7. **Суркова** Зоя Кирилловна — Кызыл хоорайның садыг баазазының ажылчыны.

8. **Чагар-оол** Чазым Кежигеевна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

9. **Южакова** Валентина Гавриловна — Кызыл хоорайда көдээ ажылагый техниказында өг-бүле ээзи.

ТАҢДЫ РАЙОН

Тос угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Оюн** Пиземаа Сотпаевна — Таңды районнуң Элегес суурда өг-бүле ээзи.

Алды угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Бадына** Александра Опаевна — Таңды районнуң Кочетово суурда өг-бүле ээзи.

2. **Чеконоловна** Талжинма Сонамовна — Таңды районнуң Сосновка суурда өг-бүле ээзи.

Беш угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Доржева** Дарый Чамзрыновна — Таңды районнуң Элегес суурда өг-бүле ээзи.

2. **Дүмен-Чыргал** Толма Ендаковна — Таңды районнуң Сосновка суурда өг-бүле ээзи.

3. **Колесниченко** Евдокия Автономовна — Таңды районнуң Балгазын ортумак школазының ажылчыны.

4. **Кыргыс** Тосканма Боодай — Таңды районнуң Элегес суурда өг-бүле ээзи.

5. **Монгуш** Омай Хунаевна — Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунда өг-бүле ээзи.

6. **Мумба** Натпит Кыргысовна — Таңды районнуң Хову-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

7. **Оюн** Александра Чаловна — Таңды районнуң Кочетово суурда өг-бүле ээзи.

8. **Оюн** Карамай Кооповна — Таңды районнуң «Элегес» суурда өг-бүле ээзи.

9. **Соколова** Лина Федоровна — Таңды районнуң Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Беш угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Шалык** Кочулча Дулбаевна— Тес-Хем районнуң Берт-Даг көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

ТОЖУ РАЙОН

Чеди угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Балчир** Александра Мандановна— Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

Беш угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Ак** Чээргенек Дажы-Доннуговна — Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

2. **Кол** Тамара Эректоловна—Тожу районнуң Азас көдээ Совединде уруглар садының ажылчыны.

3. **Маады** Долума Агар-ооловна— Тожу районнуң Сыстыг-Хем көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

4. **Маады** Кызыл-уруг Байыр-ооловна — Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

5. **Монзай-оол** Мидекчик Доржу-Бээвиновна — Тожу районнуң Азас көдээ Совединде уруглар садының ажылчыны.

6. **Тамдын-оол** Просковья Федоровна— Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

7. **Чистаева** Валентина Леонтьевна—Тожу районнуң Сыстыг-Хем көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

8. **Шоончуур** Орай-уруг Шоончууровна — Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

ЭРЗИН РАЙОН

Чеди угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Шара-Хөө** Оюмаа Танзырыновна— Эрзин районнуң Мөрен кедээ Совединде өг-бүле ээзи.

Алды угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Банза** Зоя Мунзуковна —Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

2. **Дембирел** Маанчей Мунзуковна— Эрзин районнуң Эрзин кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

3. **Доржу** Анна Ивановна — Эрзин районнуң Мөрен чеди чыл школазының ажылчыны.

4. **Ижигин** Баянмы Сенден-Ижиевна — Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

5. **Оюн** Кушкажай Багыжаевна — Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.

6. **Севил** Серинмаа Чалзырайовна — Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.

7. **Увангур** Сагаачы Хумбуновна — Эрзин районнуң Эрзин кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

8. **Чарбуу** Соян Хорлуевна — СЭКП Эрзин райкомунуң ажылчыны.

Беш угларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ»

1. **Бичээлей** Норбу Боотейовна — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

2. **Бюрбюжал** Теребижи Сереновна— Эрзин районнуң Эрзин кедээ Совединде өг-бүле ээзи.

3. **Кавайлык** Саара Ивановна — Эрзин районнуң Эрзин кедээ Совединде өг-бүле ээзи.

4. **Калин** Бырат Кандыновна — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

5. **Комбу** Кокку Ширинбиковна— Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

6. **Лоовай** Маскыр Шыырапова — Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

7. **Мадай** Соскалмаа — Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

8. **Мелдээн** Долзатмаа Дымбаевна — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

9. **Саингаа** Серен-Ханды Айынжыовна — Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

10. **Середар** Майзатмаа Хуракаевна— Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

11. **Серзиңмаа** Батмаа Сурасовна— Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

12. **Соян** Мария Балзыйовна — Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

13. **Хабига** Чыртай Дукуевна — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

14. **Чамзы** Шулуу Иймажапова — Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

15. **Шомадык** Дарыйма Шомадыковна — Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Г. ИВАНОВ.

1962 ч. июнь 29.

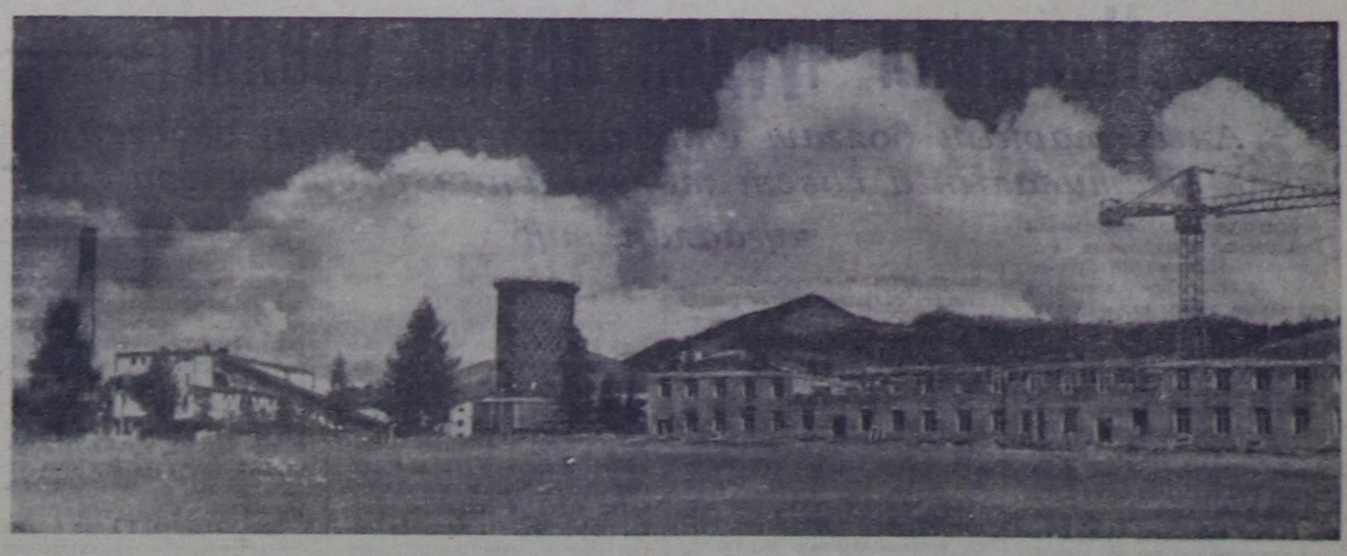

«Тыва кобальтыда» үлетпүр комбинадының болгаш чуртталга бажыңнарының тудуглары чоруп турар. ЧУРУКТА: үлетпүр бүдүрүлгелериниң ниити хевири.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Кызыл хоорайга чурттталга шөлүн хуваарын чурумчудар дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң болгаш профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң президиумунуң доктаалы

Кызыл хоорайга чурттталга шөлүн хуваарын чурумчудар соругла-биле хоорай Совединиң күүскомунуң болгаш профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң президиумунуң **доктаадыры болза:**

1. Хоорайга коммунал-чурттталга бажыңнарының үчёдуп болгаш хуваалдазын ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскомундан боттандырарын доктаадыр. Боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерге, албан черлеринге болгаш организацияларга квартира хуваалдазын болгаш ажылдап турарларны квартира алыр талазы-биле үчётка (эдлечетге) киирерин администрация чери профэвилел комитеди-биле кады шиитпирлээш, ол дугайында данзыны хоорай Совединиң күүскомунга бадылаар.

Чурттталга фондузу чок болгаш чурттталга тудуунга акшаландырышкын албаан бүдүрүлгелерде, албан черлеринде ажылдап турар ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны чурттталга шөлү-биле хандырар кылдыр хоорай Совединиң күүскомунуң үчёдунга (эдлечетге) киирер.

Хоорайга түр чурттаар, а ол ышкаш боттарының хуузунда чурттталга бажыңнарлыг кижилерни үчётка (эдлечетге) киирериңден ойталаан туруп болур.

Чурттталга шөлү дилээн азы чурттап орган квартиразын алгыдарын күзээн кижилер эдлечегни түгле чаңгыс черге—хоорай Совединиң күүскомунга азы ажылдап турган черинге (боттарының эргезинде чурттталга фондулуг организацияларга) манап болур.

2. Чурттталга шөлү дилээннериң үчёдуп кылып база ук шөлдү хуваары-биле хоорай Совединиң күүскомунуң чанында хөй-ниитиниң комиссиязын тургузар. Чурттталга шөлүн дилээннерни үчётка киирери база ук шөлдү алырын күзээн ажылчы чоннарның билдириишкиннерин эң баштай көөр хүлээлгени ол комиссияга дагзыр.

Чурттталга шөлү дилээн кижилерни үчётка киирер болгаш чурттталга шөлүн оларга тыпсыр дугайында комиссияның саналдарын ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскому бадылаар.

3. Үчётка кирген бүгү хамаатыларның чурттталга-амыдыралының байдалын актив-биле кады үш ай дургузунда ук черлеринге барып хынап көөрүн, тус-тус хамаатыны бүрүзүнүң материалдарының шынгыын эки хынамчалыы-биле көрген, квартира дилээн кижилерниң эдлээн шынгыы тургузарын үчёт кылыр болгаш чурттталга шөлү хуваар талазы-биле комиссияга хүлээдир.

4. Хооркүүскомнуң, бүдүрүлгелериң болгаш албан черлериниң үчёдунда турар, чурттталга-амыдыралының байдалдарын экижидери эң-не эргежок чугула болган хамаатыларга чурттталга шөлүн тывыскан турзун дээш контрольду күштедирерин үчёт кылыр болгаш чурттталга шөлү хуваар талазы-биле хоорай комиссиязынга, бүдүрүлгелериниң, тудуг организацияларының болгаш албан черлериниң удуртукчуларынга, профэвилелдериниң фабрика, завод, тудуг болгаш чер-чер комитеттериге саналдаар.

5. Чаа туттунган бажыңнарже хамаатыларны көжүрүп кииргени-биле холбаштыр хосталган болгаш хоорай Совединиң эргезинде турар квартираларга бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның удуртукчуларының чурттакчылар киирер чоруун хоруудаар. Хосталган чурттталга шөлүн чүгле хооркүүскомнуң чаңгыс ай ордерин ёзугаар чурттакчыларга тыпсын болур.

6. Хоорайның чурттталга бажын эргелединден болгаш бүдүрүлгелериниң, албан, организацияларның удуртукчуларынан подвалдарда, албанның, бүдүрүлгениң бажыңнарында, ниити ажылладың кухняларында, авариягa таварышкан кижилерни тур чурттадыр бажыңнарда хосталган чурттталга шөлүнче чаа чурттакчылар киирер чорукту хоруудаар.

7. Чаа чурттталга шөлү алган хамаатыларның хостаан квартираларын оларның дужаагаи турарын шынгыы контрольдаарын хоорайның чурттталга бажын эргелелинге болгаш боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга хүлээдир.

8. Чурттталга айтырыгларының талазы-биле хамаатыларның киирген бүгү билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын ук черлеринге барып хынаан, хынаваанны хамаарылга чонка чурттталга шөлү хуваар комиссияга, а бүдүрүлгелерге болза профэвилелиниң фабрика, завод база черчер комитеттеринге оларның чурттталга-амыдырал талазы-биле комиссияларының баштай чугаалашканының соңлуңде ылавыла чурум ёзугаар көргеп турар үжуруг.

9. Хооркүүском, бүдүрүлгелер, албан черлери болгаш организациялар Чазактың доктаалын ёзугаар бирги эдлечегде-ле квартираларны шынгыызы-биле хереглээн кадр ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны, шериг албанындан халашкан запаста турар офицерлерни, ажылга чалаттырып, а ол ышкаш министерстволарның, ведомстволарның путёвкалары-биле келген түскай эртемнигнерни, 1-ги бөлүктүң дайын болгаш күш-ажыл инвалидтерни, фронтуга өлүртеннерниң өг-бүлезин, персоналдыг пенсионерлерни болгаш өскелерни-даа чурттталга шөлү-биле хандырган турарын доктаадыр.

10. Чурттталга шөлү дилээннерни үчётка киирериниң болгаш чурттталга шөлүн хуваарының чурумунуң дугайында саавырны хүлээп алыр.

Хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы С. КРАСНЫЙ.
Респрофчөвүлелиниң президиумунуң даргазы Т. НОРБУ.

Кызыл хоорай,
1962 ч. июль 2.

Кызыл хоорайга чурттталга шөлүн дилээннерни үчётка киирериниң болгаш чурттталга шөлүн хуваарының чурумунуң дугайында саавыр

Хоорай Совединиң күүскомунга, бүдүрүлгелерге, албан черлеринге болгаш организацияларга чурттталга шөлүн дилээннерни үчётка киирериниң болгаш чурттталга шөлүн хуваарының дараазында чурумун доктаадыр;

1. Үчётка киирерлер:

а) чурттталга шөлү чок ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар;

б) бир эвес чурттталга шөлү албан черлериниң чурттталга фондузунда ийикпе, азы хоорай Совединиң чурттталга фондузунда турар болза, чурттаарынга таарымча чок апарган квартираларда чурттап турарлар;

в) чурттакчы кижи бүрүзүнге 4,5 дөрөлчин метрден эвээш шөл ондажыр мырыңай бичии хемчээлдиг квартираларда чурттап турарлар;

г) ниити чурттталга бажыңнарында, бүдүрүлге шөлдеринде чурттап турар өг-бүлелиг кижилер;

д) шеригге барганы-биле холбаштыр чурттталга шөлүн чидирген, Совет Армиядан халашканнар.

Тайылбыр: чурттталга шөлүнүң таарымча чок болганын ооң ээзи болуп турар организацияның, санитар-эпидемиологтуг станцияның, өртке удур инспекцияның болгаш профэвилел органының төлээлекчилери тодаргайлаар.

2. Чурттталга шөлүн дилээннериин үчёдунга киирерин күзээн билдириишкиннерин бүгү ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар боттарының ажылдап турар черлериниң аайы-биле бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларының адынга киирер, билдириишкин киирер кижи өг-бүлезиниң составының, ук чурттталга шөлүнге чурттап турганнарының иштинден аңаа кым артар эргелиг болуурун айтыпшаан, эдлеп турары чурттталга шөлүнүң хемчээлиниң дугайында шынзылганы аңаа база капсырып бээр.

Профэвилелиниң түс чер комитеди активти киришпирбишаан, квартира айтырыгларының талазы-биле билдириишкиннерни эки хынап көөрүн организастап, хыналданың материалдарын бодунуң хуралларында дыңнаар болгаш шиитпирни үндүрүп турар:

а) бир эвес бүдүрүлге (организация болгаш албан чери) чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерге (организацияларга, албан черлериңге) чурттталга шөлүн дилээннериниң үчёдунга киргеи ажылчыннарның, инженер-техниктиг-ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның дизызын дугаарлап, көктээш, ат салып, таңма базып, шынзыдып каан депперге бижиир.

Ол деппери болгаш документилерни хооркүүскомга болгаш администрация черлериниң шынгыы отчётчуң документилери-биле бир дөмей кылдыр кадгалаар, оларның иштинге кандыг-даа балаашкыннарны, немей бижиишкиннерни болдурбас, а кандыг-даа эдиглер бар болза, ол дугайында хоорай Совединиң күүскомунуң азы профэвилел комитединиң шиитпирин айтыпшаан, оларны шынзыдар.

4. Чурттталга шөлү дилээннериниң үчёдунга киргеи ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезиниң составының чурттталга шөлүнүң бар, чогунуң дугайында шынзылганын албышаан, оларны катап бүрүткээрин чылда бир удаа, февраль 1-ден март 15-ке чедир үеде чорудар.

5. Үчёттан дараазында кижилерни үштүп үндүрер:

а) хоорайдан үнүп чорааннарны;

б) ниити чурттталга бажыңнарынче түгле орун тургузар чер айыткаш, көжүрүп киирген кижилерден ангыда, хоорайның чурттталга бажын эргелелинден азы еске-даа организациялардан чурттталга шөлүн алганнарны;

в) боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерден, албан черлериниң болгаш организациялардан боттарының күсели-биле база күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, прогул кылгаш, кем-херек чёттүп документилери-биле бир дөмей кылдыр кадгалаар, оларның иштинге кандыг-даа балаашкыннарны, немей бижиишкиннерни болдурбас, а кандыг-даа эдиглер бар болза, ол дугайында хоорай Совединиң күүскомунуң азы профэвилел комитединиң шиитпирин айтыпшаан, оларны шынзыдар.

4. Чурттталга шөлү дилээннериниң үчёдунга киргеи ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезиниң составының чурттталга шөлүнүң бар, чогунуң дугайында шынзылганын албышаан, оларны катап бүрүткээрин чылда бир удаа, февраль 1-ден март 15-ке чедир үеде чорудар.

5. Үчёттан дараазында кижилерни үштүп үндүрер:

а) хоорайдан үнүп чорааннарны;

б) ниити чурттталга бажыңнарынче түгле орун тургузар чер айыткаш, көжүрүп киирген кижилерден ангыда, хоорайның чурттталга бажын эргелелинден азы еске-даа организациялардан чурттталга шөлүн алганнарны;

в) боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерден, албан черлериниң болгаш организациялардан боттарының күсели-биле база күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, прогул кылгаш, кем-херек чёттүп документилери-биле бир дөмей кылдыр кадгалаар, оларның иштинге кандыг-даа балаашкыннарны, немей бижиишкиннерни болдурбас, а кандыг-даа эдиглер бар болза, ол дугайында хоорай Совединиң күүскомунуң азы профэвилел комитединиң шиитпирин айтыпшаан, оларны шынзыдар.

4. Чурттталга шөлү дилээннериниң үчёдунга киргеи ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезиниң составының чурттталга шөлүнүң бар, чогунуң дугайында шынзылганын албышаан, оларны катап бүрүткээрин чылда бир удаа, февраль 1-ден март 15-ке чедир үеде чорудар.

5. Үчёттан дараазында кижилерни үштүп үндүрер:

а) хоорайдан үнүп чорааннарны;

б) ниити чурттталга бажыңнарынче түгле орун тургузар чер айыткаш, көжүрүп киирген кижилерден ангыда, хоорайның чурттталга бажын эргелелинден азы еске-даа организациялардан чурттталга шөлүн алганнарны;

в) боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерден, албан черлериниң болгаш организациялардан боттарының күсели-биле база күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, прогул кылгаш, кем-херек чёттүп документилери-биле бир дөмей кылдыр кадгалаар, оларның иштинге кандыг-даа балаашкыннарны, немей бижиишкиннерни болдурбас, а кандыг-даа эдиглер бар болза, ол дугайында хоорай Совединиң күүскомунуң азы профэвилел комитединиң шиитпирин айтыпшаан, оларны шынзыдар.

4. Чурттталга шөлү дилээннериниң үчёдунга киргеи ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезиниң составының чурттталга шөлүнүң бар, чогунуң дугайында шынзылганын албышаан, оларны катап бүрүткээрин чылда бир удаа, февраль 1-ден март 15-ке чедир үеде чорудар.

5. Үчёттан дараазында кижилерни үштүп үндүрер:

а) хоорайдан үнүп чорааннарны;

б) ниити чурттталга бажыңнарынче түгле орун тургузар чер айыткаш, көжүрүп киирген кижилерден ангыда, хоорайның чурттталга бажын эргелелинден азы еске-даа организациялардан чурттталга шөлүн алганнарны;

в) боттарының эргезинде чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерден, албан черлериниң болгаш организациялардан боттарының күсели-биле база күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, прогул кылгаш, кем-херек

үүлгеткеш үндүрткеннерни;

г) чөптүг чылдагааны чок черге катап бүрүткетпээн кижилерни;

д) боду бажыны түлүп азы садып алганнарны.

Чурттталга шөлүн тыпсып бээриниң чуруму:

6. Үчётта турун турар ажылчын, албан-хаакчыларга чурттталга шөлүн эдлеп чуруму-биле тыпсыр.

7. Чурттакчыларны көжүрүп киирип болуур апарган чурттталга шөлүн хоорай Совединиң күүскому, а чурттталга фондулуг бүдүрүлгелерге (организацияларга, албан черлеринге) болза администрация-биле профэвилел комитединиң кады үндүрген шиитпирин ёзугаар үлөөр.

8. Чурттталга шөлүн эдлээр эргелиг документ болза хооркүүскомдан тыпсыр чаңгыс ай ордер болур.

Чурттталга шөлүн эдлээр ордер тыпсырының барымдаазы түгле хооркүүскомнуң шиитпири азы айтыышкыны боон болур.

9. Чурттталга шөлүн тыпсырының ордери шынгыы отчёттуг документ, ону хоорайның чурттталга бажын эргелелинге кадгалап турар.

Ордерлер кадгалаар харыысалгалыг кижини хоорай Совединиң күүскомунуң шиитпири-биле томуйлаар.

Көрбээчеңнеп, дыңнаваачаңнап олурар

Коммунистиг партия, Совет чазак хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижиринче үргүлүү кичээнгей салып, ол дугайында удаа-дараа айтыышкыннарны үндүрүп турда, Чөөн-Хемчик районнуң Суг-Аксында ажылчын кооперацияның баштаар чери ол айтыышкынны күүсетпейн турар. «Сүт-Хөл» совхозтуң төвүнде ажылчын кооперацияның столоваазының кылып турар чемнериниң шынары кончуг багай, ынчаарга оон-даа дора чүве совхозтуң Алдан-Маадыр, Бора-Тайга, Киров, Ишкин салбырларында болуп турар. Ында столоваяларны чайладыр хаап каан турар.

Суг-Аксында столоваяда эът, сүт, саржай, ногаадан кылган чемнер мырыңай чок, чүгле лапша-биле кылган суук мүн бар, ооң өртээ кончуг удуг боорга, улус оон чемненмейн турар. Ынчаарга чурттакчы чоң эът, үс-саржаг, ногаа аймаан рынок өртээ-биле кудумчулар кезип чораан, садып ап турарлар.

Совхозтуң дирекция чери биле ажылчын кооперация шоочалыг столоваяларны кажан ажыдар ирги, деп чон конгуг негеп турар. Ындыг-даа болза дирекция чери биле ажылчын кооперацияның баштаар чери столоваяга чем өртээн канчаар доктаадырын дугуржуп алырындан түвексингеш, столоваяларны хаап алган турарлар.

Ажылчы чоннуң негелдезин хандырарына бо албан черлериниң сагыш човавайн турары партия, совет, профэвилел организацияларын мырыңай дүвүретпейн турар. Олардың удуртукчулары ону көрбээчеңнеп, дыңнаваачаңнап олурарлар.

Бо дугайын директор Совольевтан, партком секретары Лопсан-Серенден, ажылчын кооперация баштаар черииң даргазы Очур-оолдан айтырар үезик келген.

П. ШОКПАА.

МОСКВА. Чепсеглениишкиниң бүгү-ниитиң дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрези.

ЧУРУКТА: Хураллаар залда. Чогаалчы Б. Полевой Аргентинага аян-чорук дугайында бодунуң номун «Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналыныц лауреады көскү аргентин хөй-ниити ажылдакчы Мария Роса Оливерге белекке берип турары.

СЭТА-ниң фотохрониказы.

Кажан хемчег алыр ирги?

«Совет Россия» колхоз Таңды районда эң улуг колхозтарның бирээзи. Чыл келген тудум-на колхоз хөгжүп, сайзырап орар болгаш чоннуң негелделери улам өзүп турар.

Ындыг болза-даа колхозта бар четпестерни айтыры чугула. Эң баштай колхозчуларның дыштанып, ойнап-хөгжөөр чери—көдээ клубтуң ажылын ап көрээли. Ук клуб районда эң улуг көдээ клубтарның бирээзи. Маңаа кежээнин-не янзы-бүрү солун кинолар үзүп турар. Клубта ооң ыцай кижилер дыжын эртпирип ойнаар түүлдер чок. Бар ындыг хөгжүмнериниң хылдары үстүп калгылаан. Шахматтарның фигуралары барык шупту чиде берген.

Колхозтуң суурунда спорт болгаш күш-культура талазы-биле колхозчуларның негелдезин конгуг багай хандырып турар. Бо дугайында колхозтуң төвүнде хол бөмбүүнүң четкизи чогун чугаалаарга-ла четчир. Колхозта спортка болгаш күш-культурага ынакшылдыг ооллар, кыстарны чеже даярил. Ындыг-даа болза аныяктар кежээлерни, дыштанып хүннерни чалгааранчыг эртпирип турарлар.

Ам колхозтуң төвү Арыг-Бажы суурунуң байдалын ап көрээли. Суурнуң бажыңнарының хөй кезии эрги, ирик крышаларлыг. Крышалары мырыңай чок бажыңнар-ла хөй. Ол бажыңнар чаъс чаарга үргүлүү дамдылаар, ынчангаш ол бажыңнарга арыг-силиг чурттаары берге. Бажыңнарны крышалаар талазы-биле колхоз баштаар чери кандыг-даа хемчегни албайн турар.

Колхозтуң төвүнде ниитиниң чүнар бажыңы бээни амга чедир чок.

Хууда чүнар бажыңныг улустуң чүнар бажыңынга чунары конгуг берге. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ажылчы чоннарның кадыкшылы дээш, оларның эки ажылдап, дыштаныры дээш улуг кичээнгейни салып, хөй хемчегнерни ап турда, «Совет Россия» колхозтуң баштаар чери болгаш колхозта партия эге организациязы колхозта бо улуг четпестерни чайладып, чоннуң негелдезин хандырар талазы-биле кандыг-даа хемчег албайн турары харыысалга чок чорук-тур. Ам кажан хемчег алыр ирги?

Н. ЧООДУ.

Найырал чүүден артык үнелиг

Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалынга совет төлээлерниң удуртукчузу чугаалап тур

Финляндияның найысылалы Хельсинкиже аныяктарның болгаш студентилериң VIII Бүгү-делегей фестивалынче янзы-бүрү чурттардан аныяк кижилер үн бүрүде-ле кээп турар. Удавас совет төлээлериниң кежигүннери — ак-дунма бүгү эвилелдешкен республикаларның төлээлери аттаныптар. Бистиң Төрээн чуртувустуң чалыы назынының 700 төлээлери аттаныптар. Бистиң Төрээн чуртувустуң чалыы назынының 700 төлээлери сеска Бүгү-делегей фестивалының —тайбың-че болгаш найырадче чүткүп турар аныяктарның хөглүг, чырыткылыг байырлалынче чоруптарын четтикпейн маңаа турар.

СЭТА-ның корреспондентизи Б. Лукьянов VIII Бүгү-делегей фестивалынга совет төлээлериниң удуртукчузу ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Сергей Павловтан аныяк хөй айтырыгларны харыылап бээрин дилээн. Айтырыгларны болгаш оларга харыыларны моон адаанда парлаан.

Айтырыг: аныяктарның болгаш студентилериң сеска Бүгү-делегей фестивалын чорудар дугайында медээни совет аныяктар канчаар көргенил?

Харыы: улуг идепкей-биле көргеннер. Совет аныяктар чалыы назынының Бүгү-делегей ужуражышкынарының шуптузунга идепкейлиг киржип келгеннер. VI Москва фестивалынга аныяктарны хүндүлел-биле хүлээп алган, ол фестивалга черниң бүгү диттеринден 131 чурттарның аныяктары киришкен. Кандыгдаа чаа бүгү делегей ужуражышкыны, фестиваль ышкаш ол хире хөй төлээлекчилерлиг ужуражышкын, бот-бодун эки билчир арганы берип, амгы үеким эң чугула айтырыгларынга, хамыктың мурнунда, чер кырынга тайбыңны камгалаар дугайында айтырыгларга санал-онал солужар арганы берип турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң аныяктары фестивалына белеткенип турда болдунган ол идепкейлиг чорук оонбиле тайылбырлаттынар.

Бистиң бо хүнгү амыдыралывыс, коммунистиг күш-ажылга аныяктарның киржилгези, аныяктарның коммунистиг тургузуушкунунуң программазын күүседири-биле холбашкан планнары, оларның мурунга партияның ажыдып берген калбак болгаш улуг перспективалары дайынның болгаш тайбыңның айтырыгларын ханы болгаш киченгейлиг көөрүнче аныяк салгакчыларны албадап турары-биле ол идепкейлиг чорук тайылбырлаттынар.

Айтырыг: бистиң чүртувуска сеска фестивальга холбаштыр кандыг хемчегларни ап чоруткаңыл?

Харыы: күш-ажылдың алдарлыг кижилери, сураглыг чогаалчылар, артистер, спортчулар, хөйниити ажылдакчылары, составында кирген совет белеткел комитеди фестивальды пропагандалаар талазы-биле улуг ажылды чоруткан.

Совет аныяктарның байырлалы—совет аныяктарның Хүнүнүң программазынга фестивальдың темазы бодунуң илерээшкинин алган. Хоорайларга болгаш көдээ черлерге интернационалдыг найыралдың байырлалы, эртекен фестивальдарның киржикчилери болгаш лауреаттары-биле ужуражышкынар, карнавалдар, манифестациялар болгулаан, аныяк оолдар, кыстар кино фестивальдарын, беседаларны, лекцияларны, илеткелдерни, фото-делгелгелерни, спорт маргылдааларын чоруткулаан.

Ленинградтың Петроград талазының аныяктарының клубунга «Фестивальдан фестивальче» деп улуг кежээни эртиргеп. Таллинниң опера болгаш балет театрынга «Экин, Хельсинки» деп кежээ болган. Азербайджанның аныяктарының үшкү фестивалы чараш болган.

Совет белеткел комитеди хөй санныг аныяктар, студентилер организацияларынга-биле эки харылзааны тургускан, чалыы назынның байырлалынга даштыкыда канчаар белеткенип турар дугайында информацияны ап турган. Кипр ортулукка бүгү Кипр фестивальдың эрткенин, Японияга, Францияга, Индонезияга, Латин Американың чурттарынга болгаш өске-даа хөй-хөй чурттарга фестивальга белеткедиңг идепкейлиг эрткенин билип алыры өөрүнчүг болган.

Айтырыг: совет төлээлер дугайында үнүү чугаалап болурул, олар кандыг хемчеглерге киржирил?

Харыы: бистиң төлээлеривисти ат аайы-биле чыскаай адаары берге. Оларның аразында хөй-хөй талантылыг болгаш аныяктарга билдингир апарган кижилер хөй,—олар болгаш шахтёр Кузьма Северинов болгаш металлург Валентин Новиков, кукурузачы Любовь Молдаван болгаш актриса Нина Дробышева, шүлүкчү Евгений Евтушенко болгаш эртемден Сергей Мергелян, гимнасчы Елена Волчеркая болгаш чиик атлеттар Ирина болгаш Тамара Пресс угбашкылар база өске-даа хөй-хөй кижилер бар. А делегейде баштайгы космонавт Юрий Гагаринни бүгү делегей билир. Төлээлерниң составында аныяк ажылчыннар, колхозчулар, студентилер, интеллигенцияның, аныяктар организацияларының төлээлекчилери кирип турар. Төлээлерниң хөй кезии уран чүүдүң болгаш спорттуң дээре дээш коллективтери болуп турар.

Фестивальдың программазын ап көөр болза, ол дээрге кончуг калбак программа болуп турар, хамыктың мурнунда фестивальга политика талазы-биле улуг дискуссия болурун чугаалаары күзенчиг. Чамдык кижилер фестивальга музыканың, ырның болгаш танцының төлээлекчилери болуп кирер. Фестивальга музыка, ырлар кала-даа куттулар болгаш дээре национал коллективтер боттарының мергежилин көргүзер. Ындыг болза-даа фестиваль болза ооң-биле кады изин-биле маргыжарынга, санал-онал солужарынга, бот-боттарын эки билип алырынга калбак трубина болур. Чогум-на ол чүүдер-биле амгы фестиваль ылгалып турар, чогумна ол чүүдер-биле шаанда фестиваль дугайын дыңнаар безин хөңнү чок турган аныяктар организацияларын ол бодунуң талазынче хандыкпыктан. Бо талазы-биле бир чыл мурнунда Москвага болган, янзы-бүрү политиктиг үзел-бодалдарның аныяктарының төлээлекчилериниң боттарының үзел-бодалын илередиринге трубина болган Бүгү-делегей аныяктарының шуулганы бо чүүдер талазы-биле салдарын чедирген.

Семинарларны, дискуссияларны — хостуг маргылдаалардың эки хевирлерин аныяктарның найыралының удурланыкчылары боттарының бак сеткилдеринге ажыглаарын күзеп турарлар дээрзин билир бис. Барыын талакы чамдык чурттарга фестивалга хоралакчы ажыл-чорудулга талазы-биле тускай төптерни тургускан. Ынчалза-даа ол чорук чалыы назынның ужуражышкынының идепкейлиг талалакчыларын коргудуп шыдавас. Олар бүгү-ле өнчүк-чөңгээлерни чайладыр, ажык дискуссияларга тайбыңның болгаш найыралдың идеяларының тиилеттирбезин бүзүредип шыдаар.

Совет аныяктарның төлээлекчилери фестивальдың төлээлеринге аныяк оолдар, кыстарның амыдыралының болгаш күш-ажылының, бистиң улузувустуң тайбың дээш демиселинин дугайын, эртемниң, техниканың, культураның бүгү талаларынга Совет Эвилелиниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап бээрлер.

Фестивальга «Аныяктар болгаш национал хамаарышпас чорук», «Аныяктар тайбың болгаш чепсегленишкинни дүжүрери дээш демиселде» деп коллоквиумнар, парламент кежигүннери аныяктарның ужуражышкыны болур.

Совет аныяк оолдар, кыстар пөс-тавы ажылдакчыларының, ыяш, аъш-чем үлетүрүнүң, металлистерниң, тудугжуларның профессияларының талазы-биле, Финляндияның профэпидел аныяктары-биле ужуражыр. Ол ышкаш интеллигенцияның төлээлекчилери, чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер аныяктарның эки-тура лагерьлеринин удуртукчулары, турист организацияларының удуртукчулары, фотога болгаш радиога, театрга аныктар, чуругза уран чүүлүнүң база өскелериниң-даа төлээлекчилери ужуражыр.

Июль 31-де «ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аныяктарының найыралының хүнүн» эртиреп.

Фестиваль үезинде совет аныяктар бүгү диттериң чурттарының төлээлери-биле ужуражыр. Олар социалистиг лагерьниң чурттарының, Кубаның, Алжирниң, Францияның, Лаостуң, Аргентинаның, Гвинеяның, Японияның, АКШ-тың, Мексиканың болгаш өске-даа чурттарның аныяктары-биле ужуражыр.

Айтырыг: аныяктарның болгаш студентилериң ам болур VIII Бүгү-делегей фестивалынга белеткелдиң түңнелдери кандыгыл?

Харыы: делегейниң 120 чурттарының 1400 организациялары фестивальга киржир күзелин илереткенин ап көөрге—ол дээрге хөй төлээлекчилериг, кончуг дузалыг ужуражышкын болур. Делегейниң хөй-ниитизи фестивалды улуу-биле сонуургап турар. Фестивальга он тос күрүнелериниң баштыңнары, чүс-чүс политиктиг болгаш хөй-ниитизи ажылдакчылары, эртемденнер, чогаалчылар, уран чүүлдүң мастерлери байыр чедирген. Фестивальга аныяктарның 200 организациялары ап баштай-ла киржир. Чепсегленишкинни бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрессиниң аныяк киржикчилериниң ужуражышкынынга «Делегейниң аныяктарынга болгаш студентилериңе Кыргырыгны» хүлээп алган. «Оларга ниити улуг эчис сорулга—тайбыңны камгалаары дээш демиселге аныяктарның болгаш студентилериң бүгү шимчээшкиннериниң аразынга кады ажылдажылганы калбартырынга, бот-бодун эки билчир чорукту тургузарынга фестиваль идиг бээр деп конгресстиң төлээлери демделээн.

Хельсинкиге болур аныяктарның байырлалының девизи—«Тайбың болгаш найырал». Найырал чүден-даа үнелиг. Ол болза дайынның орууна күчүлүг шаптык болуп, чырыткылыг келир уе дээш, бүгү делегейге тайбың дээш демиселге аныяктарның чангыс аяа быжыглаар.

(СЭТА).

Интеллигенцияның дыштанылга хүнү

Аяс, кааң хүн. Чүгле шагжок салгынчыгаш теректериң, чодураларның, хадыңнарның бүрүлерин шылырадыр хап, сержин тыныжын тынмышаан тергинден, эстеп турган. Ол-ла ынчаар, аянда үнген өөт-сигенниң, чечектериң база аянны долганыкпан чокпак-чокпак чодураларның чаагай чыды, демги салгынчыгаш-биле холужа бээрге, бир-ле хандыр киир тыныксанчыг, аңаа үр-ле туруксанчыг болган. Ынчанмайн ханчаар, арыг агаарга селгүүстээрингe кым ынак эвес боор! Ынчаарга ол аянның чаны-биле Каа-Хемниң суу база-ла хөлдеп: сыарылары чалгып, эремнери эрлип бадып, шашкын эвес агымы оожум агып чыткан. Эрткен дыштанып хүннүң эртенинде Кызыл хоорайның үстүү талазында, Каа-Хемниң эриинге ындыг турган.

Ол-ла үеде аңаа янзы-бүрү машиналар — автобустар, чүк машиналары, чиик машиналар маңнажып кээп эгелээн. Оларның чүге кээп турары ол? Чамдыызы долдур аъш-чем салган, өскелери кижилер олурупкан. Чыызга-чыызга демги чон аянга дола берген. Хоорайның интеллигенциязының дыштанылга хүнү ынчаар эгелээн.

Бо эки эгелээшкинни бүгү талазы-биле деткиири чугула. Чүл дээрге улуг-хүнүү кандыг-бир ажыктыг дыштанылгага, селгүүстээшкинге эрттиреринге бодап алган (ойнап-хөглээр, балыктаар...) кижиниң сеткилинге таарзынып каттыжар ужурлуг.

НГО ДИНЬ ДЬЕМ ШЕРИИН КӨВУДЕДИП ТУРАР

ХАНОЙ. (СЭТА). Ам бо үеде мурнуу-вьетнам чепсектиг күштериниң саны 350 мун кижиден ажыг турар, ынчаарга 1958 чылда ногодиньдьемчи шериглерге 210 мун хире солдаттар болгаш офицерлер турган. Оон аңгыда ногодиньдьемчилер аныяктарның болгаш хөрээженнериниң хөй санныг шеригзиткен отрядтарын организастаан дээрзин Вьетнам информас агентилели дыңнаткан. Хамаатты гвардияның полктарын болгаш дивизияларын тургузарының белеткели чоруп турар.

Мурнуу-вьетнам шериг-агаар күштеринде ам 7 мун кижи, шеригдалай флодунда — 9 мун кижи, оон иштинде далай-чадаг шеринде болгаш дүжүрер кезектерде 5 мун чыгам кижи бар болуп, оларны тайбың чонга удур шаажылалды чорударынга ажыглап турар.

Шериг маневры

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелиниң дыңнатканы болза июль 19-та Барыын Берлинде америк шеригларниң өөредилгези эгелээн. Ол шериг өөредилгезинде Барыын Берлинде америк дайынчы шериг бөлүүнүн 1500 шеригларн киржип турар.

Чаа өнчүк-чөңгээ

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга июль 18-те Барыын Берлинниң талазындан баш удур белеткээн чаа өнчүк-чөңгээни кылган. Герман Демократтыг Республиканың девискээринче шургуп кирип келген диверсант кызыгаар дериишкинин чаа тепсирин орадашкан. Кызыгаар албанының полициязы кызыгаар уреҥчизинге удур хемчегни ап турда уеде, оларны барыын герман полициязы пейжилер бооладыр.

КАР-да ракета салып үндүрген

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, ында «Аль-Кахер» ракетаны чедиишкиниг салып үндүрерин боттандырган. Ракетаны 600 километр хемчээлдиг черже салып үндүрген.

Рекордтар чаартынган

Июль 21—22 хүнеринде найысылалдың стадионунга чиик атлетика талазы-биле республиканың бирги чери дээш маргылдаа болуп эрткен. Анаа «Ак-Довурак», «Тыва кобальт» комбинаттарының болгаш Кызыл хоорайның чыыды командалары киришкен.

Маргылдаа 100 метрге чадаг чарыш-биле эгелээн. Эр улустан бирги чери 11,6 секунда түңнелдиг болуп В. Шикин (Кызыл) алган. Ийиги чери 1962 чылда чемпион А. Ванюков эдээн, оон көргүзүү—11,8 секунда.

Чарээжеңнериниң чарыжынга республика чемпиону Т. Пахомованы Ак-Довуракты төлээлекчизи Т. Чалых чыыпыр четкеш эрткен. Финишке бир дугаарында Чалых, а чемпион ону «кудуруктап» келген. Оларның кайызының-даа көргүзүү—14,3 секунда. Үшкү чери Кравцова (Кызыл) 14,5 секунда түңнелдиг болуп эдээн. 400 болгаш 800 метр черлерге болган чарыштың тиилекчизи Л. Яровая (Кызыл) болган: биргизин—1,11, ийигизин—2,46 минутада эрткен. Ниити хемчээлге ийги чери Г. Макарова (Ак-Довурак) алган. 80 метрге барьерлиг чарыштың маргыл. даазынга Чалых эрткен, оон удаазынга Яровая келген.

Черниң узунун халырынга эң дээрге көргүзүг 4 метр 46 см болган. Ол база-ла Чалыктыы-дыр. Ийги чери республика чемпиону Пахомова эдээн.

Л. Федорова (Кызыл) ырадыр октаарының 3 чүүл хевирлеринге онза чедиишкинниг болган: дискаңы—23 м 85 см, копьёну—21 м 63 см, ядрону—9 м 65 см ырады октаыш, бирги черни алган.

Эр улустуң маргылдаазынга баштайгы чүүде-ле 2 чаа республика рекорду тургустунган. Ак-Довуракта келген Лысов беднин халырынга 1 м 72 см түңнелдиг болуп, мурнуку чедип алдынган рекордту 1 см бедиткен. Ол ышкаш В. Шикин черниң узунун халырының рекордунга 9 см немээн. Оон көргүзүү — 6 метр 09 см.

А. Лысов дисканы 35 м 20 см ырадыр октаыш, эки чедиишкинниг болган. Вахрушев (Ак-Довурак) копьёну 40 м 42 см октаыш, бирги черни алган.

1500, 5000 метр хемчээлдерге болган эстафетазынга кызылчылар (А. Родин, А. Ванюков, В. Охотников, В. Шикин) 48,3 секунда көргүзүглүг болуп, республика рекордун база бедиткен. Ийиги чери Ак-Довуракты спортчулары эдээн.

Ийи хүннүң шыгыы спортчу демиселинге бирги чери Кызыл хоорайның чыынды командазы, ийигизин—«Ак-Довуракты», үшкүзүн — «Тыва кобальт» комбинаттарының командалары эдээн.

Г. ПЕТРОВ.

Совет болгаш кыдат эртемденнерниң кады ажылдажылгазы

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болгаш Кыдаттың Эртемнер академиязының төлээлериниң аразында доозулган чугаалажышкынынарның түңнелинде бо чылда эртем талазы-биле кады ажылдажылганың планынга ат салган. Түс-түс эртем айтырыгларының талазынга лекцияларны номчууру-биле эртем ажылдакчыларын командировкалап чорударын, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының аспирантуразынга аныяк кыдат тускай эртемниглерни хүлээп алырын, эртем номнарын солужарын планында көрүп турар.

Совет болгаш кыдат эртемденнерниң найыралчы эртем харылзаалары ийи чурттарның эртемин хөгжүдеринге дузалап, тайбынны быжыглаарынга бараан болуп турар дээрзин академияларның төлээлекчилери күзел ханышкыны-биле демделээн.

Хоорай чагыргазының соңгулдаларынга япон коммунистериниң чедиишкини

ТОКИО. (СЭТА). Бо хүннерде чамдык япон хоорайларда болуп турар соңгулдаларга Коммунистиг партияның кандидаттары тиилелгени чедип ап турар. Саку хоорайда (Нагано профектура) чагыргага хуралының депутадынга Коммунистиг партиядан Фумио Ниицу соңгуттурган. Даруси хоорайда (Канагава профектура) чагырга хуралынга депутаттың мандадын коммунист Каню Такаеси алган.

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның национал хуралынга «кадзе ажыл-агый утланышкынының дугайында хоойлуу» дээр чүвеге киирер немелде чүүлдерниң төлевилелиниң талазы-биле чугаалажылга чоокта чаа доозулган. Чазактың киирген төлевилелин национал хурал 376 бадыхаашкын-биле хүлээп алган, а 11 кижи удурланган. Ол төлевилелдиң соруглалы болза Францияның кадзе ажыл-агыйында мөөнөжилгенин чоруулгазын дүргедир болгаш чоокку 10 чылдарда 800 муң хире үүрмек тараачын ажыл-агыйларны узуткаары болуп турар.

ГФР-ниң чазаа далажып турар

БОНН. (СЭТА). ГФР-ниң чазаа Барыын Германияга иштики херектер министри Хехерлинниң ажылдап кыпган онза хоойлуларын хүлээп алырын далаштыг чүрүм-биле белеткеп турар. Барыын-герман чазактың төлээлекчизиниң дыңнаткынын ёзугаар алырга, онза хоойлуунуң төлевилели барык белеп болгаш бо чыдыын күзүнүнде бундестагка бадыладыры-биле шилчидип берген турар ужурлуг.

ГФР-ге онза хоойлуну чорудар чорук Барыын Германиянын чонунуң демократтыг аргелериниң болгаш хосталгаларының артыын узуткааны ол болур.

Перуда байдалга хамаарыштыр

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизинин Лимадан дыңнадып турары болза: Перуга күрүне эргилдезин боттандырган офицерлер Каттышкан Штаттарга өөредилгени эрттирген, ынчаарга шериг дузаламчызының америк программазы президент Прадону дужүреринге негеттинер хөрегилерни оларга хандырып берген. Чижээ, президент ордузун эжелеп алыр талазы-биле хемчеглерни удурткан полковник Гонсало Брисено «партизаннар-биле демиселдиң» өөредилгезинин курузун АКШ-ка эрттирген, эргилдениң оон өске удуртукчузу Тирадо Ламба бо чылдың июньда АКШ-тың шериг-далай училищезин дооскан. Перунуң шеригериниң үш хевирлериниң чүс-чүс офицерлери болгаш солдаттары Панама каналдың зоназында тускайыктан шериг училищелеринге өөренип турган.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, шериг чагыргазы «Мануэль Прадонуң чазаан дужүреринче албадаан чылдагаанзырны тайылбырлаары-биле» төлээдерни Каттышкан Штаттарже чорудар деп турар.

Перунуң найысылалы Лимада чуртка эрге-чагырганы эжелеп алган шериг чагырганга удур ажылчыннарның болгаш студентилериң чыскаалдары үргүлчүлеп турар дээрзин ЮПИ агентилел дыңнаткан.

Насекомнарга болгаш саргыларга ызыртыпканнарга баштайгы дуза чедирери болгаш эмнээри

Чайның чылыг хүннери келирге, ымыраалар, москиттер, хүлчүктер, шагар-сээктер, маастар, кижиге болгаш амытаннарга халдаар өске-даа хан сорар хензиг амытаннар база катап тыптып үнер болгай. Ол насекомнар биле саргылар кижилерге улуг човуланнар таварыштырар, чамдыкта харын айыылдыг малярия, энцефалит, халыдадыр аарыгларны бо-ла нептереди берген турар.

Ымыраалардың ызырыпкан чери кижилер болгаш аңаа кадык кеш адаандан төгерик суглаангылар тыптып келир. Оларның ызырыпкан чердерин холуктуг спирт, тройной одеколон-биле чаар. Ынчаарга ону хора чок болдурар салдарлыг болур, кижинирин намдадыр.

Москиттерниң ызырыпкан чери база аажок кижинир. Ызыртыпкан чер кыптыгып саргыыр. кеш кырында чамдыкта суглаангылар тыптып келир. Москиттерге ызыртыпкан чамдык кижилер халыыдап, бажы аарыыр, мага-бот чуурулачак кылдыр сагындырар болгаш оон-даа өске уржуктарлыг болур. Москиттер ызырыптарга ызыртыпкан кижиге көргүзер дуза-биле дөмей болур. Тас-ары болгаш дүктүг-ары шагарга, насекомнуң шактынгыыжында чоруур хорая балыгга киргеш, оон аажок кавынган аартыр. Шаптырган чер ыжыр, кыскаш эңиектеги бөөр. Чамдыкта мага-боттуң даштыкы кезектери хавшнай берип болур. Маастар, арылар шапкан черге напатырлыг спирт-биле өттүргеп хөвең салгаш, аңаа баштай дуза чедирер. Оон соонда арыларның шаккан черинде сыныкталып чыдып калган шактынгыыш дылдарын оортан оваарымчалыг уштуп каапкаар. Ыжыы оон ынай хавшнай берзе, антисептиктиг (1:1000 хемчээлдиг риванол эзилдирии, 1:5000 хемчээлдиг фурацилдин эзилдирии, коргулчуп ажындызы холаан өттүрүлге кылыр эм) шарыт салыр, хлорлуг кальций (0,5 грамм кылдыр хүнде үш катап), демедрол (0,05 грамм кылдыр хүнде 2 катап, уруглар— харының аайы-биле чогуур хемчээлдиг кылдыр) ижер.

Саргы кадалы берген болза, эфир-биле өттүрген борбак хөвең-биле ону көвеглээш, саргызын оваарымчалыг адырып каапса чогуур.

Хан сорар насекомнардан кижилер түс-түзүнде камгаланырда коргшактаар аргалар кылдыр демингилфталат, кюзол, суг холумактыг гвоздика үзүү ийикпе хүреҥ үс ажыглаар, соңгаларны көжегелээр, чурутталга бажыңнарының ханаларын болгаш соңгаларын инсектицидтер-биле (гексохлоран, ДДТ база оон-даа өске эмнер) арыглаар.

Тыва республиканың Санитар чыыдыышкын Бажыңы.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Кижи хуи эдерип бар чор» 10.00, 12.00, 2.15 шактарда, «Хемнерни хуи хереддээн черде» 4.15, 6.10, 8.05, 10.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Боданыышкын» 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эпераның ырызы» 3, 5, 7, 9 шактарда, «Моге Клоун» 1 шакта.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ак-көк дээрниң дилиндээ» 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Эрикче шөлээ» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

КОМАРОВ АЛЫШКЫЛАР

деп кинону көрүнер.

Сценарийниң автору Юрий Нагибин. Режиссёр-тургузукчузу Анатолий Вехотко. «Ленфильм» киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54 харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый киллизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура киллистериниң 37-13, иштики информация киллизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетүүр болгаш транспорт киллизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00746. Чагыг № 1822. Культура министерствозунуң типографиязы.